

Головач В. В. – кандидат юридичних наук,
шеф-редактор журналу «Економіка. Фінанси.
Право»

РОЛЬ АУДИТУ В ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

За оцінками фахівців тіньова економіка в Україні досягає 50 % ВВП. З огляду на це, необхідними є різні методи і заходи впливу на тіньову економіку. Вченими навіть напрацьовано відповідні теорії детінізації вітчизняної економіки.

Значну увагу приділяють розробленню та запровадженню тих чи інших систем контролю за економічними процесами.

Загальновідомо, що господарський і фінансовий контроль становлять невід'ємну функцію управління економічними процесами. Основна мета такого роду контролю полягає у виявленні відхилень від встановлених норм, визначенні ефективності та можливих напрямів вдосконалення як фінансово-господарської діяльності, так і самої системи контролю.

Закономірність полягає в тому, що економічні процеси і фінансові відносини пов'язані з наявною системою контрольних заходів у цій сфері суспільних відносин. З одного боку, є об'єкт контролю у вигляді економіки і фінансів, а з іншого – суб'єкт контролю у вигляді структурно підпорядкованих органів і незалежного фінансового контролю у формі аудиту.

Аудит як незалежна форма фінансового контролю об'єктивно притаманний ринковій економіці України. Наявність приватної форми власності та ринкових відносин зумовлюють необхідність адекватного втручання держави в управління економікою з урахуванням принципів децентралізації і дерегуляції. Контроль у сфері підприємницької діяльності, яка здійснюється на власний ризик і має відповідну незалежність від держави, також покликаний виступати у формі незалежного фінансового контролю.

Надмірна централізація і регуляція економіки, а передусім підприємницької діяльності, з боку держави повною мірою призводить до корупції.

Відповідно до Закону України «Про аудиторську діяльність» метою аудиту є перевірка достовірності, повноти та відповідності законодавству фінансової звітності. Проведення

такої перевірки є обов'язковим для суб'єктів суспільного та публічного інтересу.

Фінансова звітність формується у вигляді балансу (звіту про фінансовий стан), звіту про фінансові результати підприємства (звіт про сукупний дохід), звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал, а також примітки до фінансової звітності.

Тіньова економіка – це господарська діяльність, яка функціонує за межами офіційного обліку та контролю, що може бути «чорною», «сірою» або «примарною».

У світовій практиці постійно посилюється відповідальність аудиторів за виявлення фактів шахрайства.

Існує Міжнародний стандарт аудиту (МСА) 240 «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства, при аудиті фінансової звітності». В ньому зазначено, що аудитор несе відповідальність за отримання достатньої впевненості в тому, що фінансова звітність загалом не містить суттєвого викривлення внаслідок шахрайства чи помилки. Причому через властиві обмеження аудиту існує неминучий ризик того, що деякі суттєві викривлення фінансової звітності можна не виявити навіть тоді, коли аудит спланований і виконується належним чином.

У МСА 240 визначено таке: «причина полягає в тому, що шахрайство може бути пов'язане зі складними та ретельно організованими схемами, розробленими для його приховування, такими як підроблення, навмисні пропуск запису операцій або неправильне тлумачення для аудитора. Такі дії виявляти ще важче, якщо вони супроводжуються змовою. Згідно з МСА 240, аудитор має дотримуватися принципу професійного скептицизму протягом усього процесу проведення аудиту.

Також існує МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища».

У процесі проведення аудиту аудитор враховує суттєвість, аудиторський ризик та інші вимоги щодо порядку проведення аудиту. Основною метою таких вимог є підвищення довіри користувачів до фінансової звітності.

На особливу увагу заслуговує Директива ЄС 43 в редакції Директиви 56 від 16 квітня 2014 року «Про обов'язковий аудит річної та консолідованої звітності». Вона встановлює підвищену

відповідальність аудиторів щодо розгляду шахрайства під час перевірки фінансової звітності суб'єктів суспільного інтересу.

Якщо на повідомлення про виявлені факти шахрайства не реагує вище керівництво суб'єкта перевірки, то аудитор зобов'язаний повідомити про виявлене шахрайство правоохоронні органи.

Згідно з Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» аудитор є суб'єктами первинного фінансового моніторингу.

Міжнародна група з протидії відмивання брудних грошей (FATF) опублікувала Міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів, фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення, затверджені пленарним засіданням від 16 лютого 2012 року. У наведених документах зазначено, що аудит в Україні потребує подальшого суттєвого вдосконалення щодо підвищення його ролі в детінізації вітчизняної економіки.

Гребенюк М. В. – кандидат юридичних наук, доцент, керівник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України

ЗАПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМНОЇ ПРОТИДІЇ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 [1], у п. 4.9. визначає одним із заходів забезпечення економічної безпеки системну протидію організованій економічній злочинності та «тінізації» економіки. Незаконна (тіньова) торгівля була віднесена до десятки найбільших глобальних ризиків у 2017 р. експертами Світового економічного форуму, який відбувся у Давосі на початку січня поточного року [2].

Найбільш тіньовими видами економічної діяльності залишаються: необліковане виробництво підакцизних товарів (тютюн, алкоголь); незаконний видобуток корисних копалин і використання інших природних ресурсів (нафта, газ, бурштин, ліс тощо); ринок послуг зі зменшення бази оподаткування та